

najbolj sklada z znanimi naravnimi zakoni, ampak je globlja, bolj pretresljiva in povzročča nevero v vse, kar je, končno tudi nevero v možnost, da bi se človek kadarkoli lahko izkopal iz svoje »izničujoče teme«.

Kavčičev roman *Žrtve* je razvejan tekst, toda vse veje končno vodijo k nemu samemu deblu: to je spoznanje, kako vojna deformira naše predstave o življenju in ljudeh. Toda roman je tudi kolektiven v tradicionalnem pomenu te besede, saj v njem sodeluje dovršen del pisateljeve doline. Prezgodaj bi bilo izrekati končno sodbo o njem, saj je pred nami šele prvi del, toda vse kaže, da delo ne bo samo zunanja deskripcija vojno-revolucionarnih dogodkov v enem koncu Slovenije, pač pa se bo zajedal globlje v bistvo našega bitvanja.

Jože Šifrer

RIMSKA LIRIKA*

Z veseljem spremljamo in opazujemo konstantno rast profesorja klasičnih literatur na ljubljanski univerzi, dr. Kajetana *Gantarja*. Iz njegovega lastnega sveta, iz Lukrecove poezije, lahko navajamo podobo, ki velja zanj: iz roke v roko se predaja bakla življenja in ideje. In tako se za Antonom Sovretom že zapolnjuje vrzel, ki je grozila, da bo velika in dolgotrajna.

Naj mi prevajalec, urednik in avtor Rimske lirike ne zameri tega osebnega uvoda. Toda zdi se mi primerno in prav poudariti pomen in pomembnost dela pri prevajanju antičnih tekstov. Znanje latinščine je upadlo, znanje grščine praktično izginilo. Tudi če bi bila filologija močnejša,

*Izbral in poslovenil Kajetan *Gantar*. Svetovni klasiki. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1968.

kot je še danes, bi prevajanje klasičnih literatur vseeno ohranjalo svoj pomen; zdaj pa je nujno. Zato gre takemu delu — in če je opravljeno z znanjem, zavzetostjo in okusom, še posebej vse priznanje.

Kajetan Gantar je v svoji izbor vključil Katula, Tibula, Properca, Ovida in Horaca. Tem glavnim pesnikom je dodal še nekaj drobcev iz lirike cesarske dobe, v Uvodu pa še to in ono kot citat in pojasnilo. Katula je obširneje predstavil že Jože Smit (Maribor 1959), Horaca pa Gantar sam (Maribor 1966) in je zato izbor mogel biti za ta dva pesnika nekoliko ožji. Zato ne bi našteval še to in ono, kar bi moglo priti v izbor — za Katula npr. pesem o jadrnici, za Horaca pesem o Vergilu (13). Posebej pa me ne prepričuje, da je avtor izpustil Vergila, ki bi moral biti zastopan vsaj z eno, dvema eklogama. Manj nujen je že Lukrec,

vendar bi prav tako ne bilo izboru na škodo, če bi se mu pridružili Lukrecovi »uvodi« v posamezne speve. In končno nagrobni napisi! Izbrana

sta dva — iz dobe republike eden in eden iz cesarske dobe iz Singiduna (Beograda). Vsekakor bi bilo koristno dodati jih še več in jih vključiti v sam pravi izbor, v samo antologijo, ne v uvod ali opombe.

Na ta način bi se slika rimske lirike deloma izpremenila: od razdobja štiridesetih let, od Katula do Horaca, bi segli nazaj skoraj v Sullovo dobo, predvsem pa bi v cesarski dobi dobili večjo plastičnost pesniki vse do himnikov starokrščanske latinske literature. Stacij in Auzonij in Nemezian, ki v izboru ni zastopan, seveda ne dosežajo Katula, Properca in Tibula. Lirično izražanje pa je vsekakor bilo še živo, in če je Gantar že prešel strogo formalno mejo lirike pri Ovidu in vključil »lirične« odlomke iz daljših pesnitev, ne samo iz elegij, bi to prav tako lahko storil s poznejšo, dasi skromnejšo poezijo. Resnične lirike je v njej malo, pogostna pa je v njej liričnost in kot je za rimsko umetnost tudi sicer značilno — anekdotičnost, podrobnost. Tudi rimska likovna umetnost se ne koncentrira, ampak razgovori, obloži z detajli in je v stalni nevarnosti, da izgubi enovitost in veliki akcent. Anekdotičnost liriki vsekakor ni v korist, lahko pa vsaj zasilno nadomesti silno eruptivnost Katulovega plamena in izbrušeno monumentalnost Horacove skladnosti.

Večino prevodov je prispeval Gantar sam, zastopani pa so tudi drugi prevajalci — pri Katulu predvsem Jože Šmit, pa tudi Fran Omerza, Anton Sovre in mlajši Ivan Hribovšek s po eno pesmijo. Od Tibula sta pri eni elegiji navedena kot skupna prevajalca Šmit in Gantar. Dve elegiji Properca je prevedel Jože Mlinarič. Dva odlomka iz Ovida je prevedel Alojz Rebula (med njimi Slovo od Rima, Tristia I 3), enega pa Josip Jurca. Seveda je pri Horacu precej zastopan Amat Škerlj, dvakrat Sovre,

enkrat Niko Košir in enkrat tudi Dragotin Kette (Carmina I 23). Pesem Zgradil sem si spomenik je prevedena dvakrat — K. Gantar in N. Košir, nekakšen certamen poeticum; (Katulova Uživajva ljubezen, Lesbija! je v antologiji zastopana v Sovretovem prevodu, v uvodu pa Gantar uporabi za citat svoj prevod).

Kolikor prevajalcev, toliko temperamentov! Posebej omenjam samo Ketteja. Za čas, v katerem je prevod drobne pesmice nastal, je nadvse značilen. Prevod ima jambski stih in rime, kjer se ženske prepletajo z moškimi, in ton, ki variira: v prvi strofi e-ji in kratki a-ji, v drugi i-ji, v tretji poudarjeni in široki, močni a-ji. Vse to ustreza izpreminjanim razpoloženjem in opisom v posameznih strofah. Zlasti pa je elegantna in tipično impresionistična, »moderna«, ritmična kadenca tretje, zadnje strofe, kjer prva dva verza — nedosedno, a toliko bolj efektno — začenjata trohejsko in imata močan naglas na identičnem mestu po drugem podarku, tj. za tretjim zlogom verza. Gantar skromno pravi (str. 243), da je objavil druge prevajalce zlasti tam, kjer se mu je zdel prevod predhodnika že dovršen in težko dosegljiv ali celo nedosegljiv. Res — po svoje je Šmitov prevod Katulove »Akme« (str. 77) izvrsten, ali pa Amata Škerlja prevod Horacove Pobegnili so snegovi, spet livade zelene...

Večino pesmi pa je prevedel Gantar sam in to je končno njegova knjiga. Nerodnih verzov je malo. Primer iz Ovida (str. 155): »Kar nisem mogla z besedami, sem podkrepila z udarci« ni heksameter, ampak proza. Res pa je tudi, da je Ovidova Ariadna vsebinsko razmeroma slab kliše, Ovidov verz na splošno pa lahkoten in nezahteven.

Poseben problem pa predstavlja prevajanje v klasičnih evropskih metrih, v rimanih kiticah. Gantar je tu

sledil mnogoterim predhodnikom, Sovrè je prevajal Horaca celo v sonetu, vzor pa so Gantarju mogli biti tudi tuji prevajalci. Končno je že Schiller prevajal Vergila v stancah. V nekem smislu je taka praksa docela logična in razumljiva: rimski pesniki so tako navzoči v naši tradicionalni pesniški kulturi, da jih je možno ponašiti v najbolj naših, najbolj konvencionalnih in utrjenih oblikah. Zlasti igrive pesmi Katula se zdi, da naravnost kličejo po oblikah, ki jih je uporabljala naša moderna. Tudi komplicirane, na grški in latinski jezik adaptirane strofe, so ovira prevajanju v slovenščino, ki ima drugačno izrazno strukturo, kot Gantar sam poudarja (str. 244). Vsako mnenje oziroma stališče je seveda subjektivno. Vendar pa naj povem svoje mnenje, da se mi zdi prevajanje latinske lirike v »evropskih« kiticah z rimami zgrešeno, posebno če postane to pogosten usus, ne izjema. Kot poizkus in primer bi v uvodih in opombah to obliko dopuščal, ne bi je pa vključeval v sistemsko prevajanje. V tej antologiji je pri Katulu pesmi z rimami raznih prevajalcev, zlasti Šmita, kar polovico in med njimi najlepše, najbolj centralne. Toda z moderno je v slovenski literaturi nastopil tudi svobodni verz, ki so ga prav Kette, Murn in Župančič pripeljali do velike izrazne moči. Tudi kjer je njihov metrum še »klasičen«, bolje rečeno tradicionalen, pa se njihov ritem izvija iz kalupa in daje verzno svežino (v tej antologiji lahko služi za primer zgoraj obravnavani Kettejev prevod Horacove Hloe). Še bolj se ta trpka kadenca uveljavi pri Kosovelu, deloma tudi pri Gradniku in Antonu Vodniku, da doseže ritmična struktura verza svojo docela antimetrično formo pri Vodušku, posebej v njegovih zadnjih pesmih. Tradicionalni metrum in strofa z rimo doživita svoj notranji konflikt in raz-

padeta. Isto velja, čeprav v manjši meri, za Kocbeka, in kasneje za Vipotnika v zadnjih pesmih in posebej še za Udoviča — ki se mu konflikt strofe, rime in metra razvije v konflikt lirične forme kot take in že pre-rašča v konflikt same tradicionalne pesniške strukture: zbirka Ogdalo sanj predstavlja že rezultat tega nasprotja. Docela nekonvencionalen je seveda verz najmlajše slovenske pesniške generacije — tu pa je prav zato spet začudo »klasičen« in »antičen«. Tak je Strniša v svojih kot blok grajenih vrsticah in kiticah, ki imajo tudi motive iz klasičnega predstavnega sveta, in tak je Tomaž Šalamun v svojih hoteno izoliranih besednih gmotah, ki pa so kljub temu »antično« strnjene in spojene ter hočejo biti vgrajene v ritem. Za primer naj navedem Šalamunovo pesem, spet z antičnim motivom, Peloponez — Potoki vode (Namen pelerine, str. 47).

S tega vidika se Gantarjevo, Šmitovo, Sovretovo in drugih prevajanje v tradicionalnih metričnih strofah z rimami izkaže za tradicionalistično in klasicistično. To pa je tuje duhu rimske poezije v njenih vrhunskih stvaritvah in tuje tudi slovenski poeziji, ki se po svoji dinamiki, tematiki in širini, pa tudi po moči verza lahko meri s poezijami svetovnih literatur. Od Valentina Vodnika, Stefana Modrinjaka in Urbana Jarnika do plejade komaj nastopajočih adeptov vsak dan okoli nas je ta resnica osnova in jamstvo kontinuirane pesniške rasti v slovenski literaturi. Zato morda ne bi bilo odveč, če bi prevajalci iz antike vseeno še poskusili najti dostop do stare lirike skoz njene pristne oblike, ki so znabiti bližje slovenskemu modernemu verzu kakor pa elegantna leporečnost tradicionalne, iz romantike izviraajoče »gregorčičevske« kitice, ali pa verbalizem soneta, ki je izgubil neposredno svežino Prešernove »klasike«, Kette-

jeve »renesanse« in Voduškovce »anti-klasike«. Poudarjam pa, da cenim prevajalčevo zavzetost, četudi je moj vidik drugačen, in da prepesnitev v rimani obliki ušesu godi, neki star, tuj motiv ponaši in pomladi — in tudi to je nekaj!

Gantar je Rimsko liriko opremil z obširnejšim uvodom in opombami z literaturo. Opombe so moderne in smotrne, izbor literature je bistven in za prvo orientacijo. Uvod obširneje obravnava posamezne, v knjigi zastopane pesnike, daje pa tudi kratek splošen oris nastanka in propada rimske lirike. Ni treba posebej poudarjati avtorjevo znanje, ki ga ta študija očituje, posebej pa je treba poudariti zavzetost in ljubezen do predmeta, ki diha iz vsake strani in vsake formulacije. Le malo mest izraziteje moti: ohlapna formulacija, da je bil Cicero »vse drugače izobražen in razgledan kot stari Kato« (primeri npr. rehabilitacijo Ciceronove edinstvene pozicije v rimski literaturi, Karl Büchner, *Der kleine Pauly* I, 1964, 1174—1186). Možno bi bilo tudi strukturalno — in sociološko — globlje analizirati silnice, ki tiče v begu od sveta rimske lirike pozne republike in zgodnjega cesarstva, pa tudi problem, ki tiči v dvorskih poklonih Avgustove dobe pri pesnikih takih dimenzij kot sta Vergil in Horac — kar je npr. ponovil Shakespeare za Elizabetin dvor. Morda je nekoliko enostranska — in iz vsebine celotnega uvoda je razvidno, da je tudi nedosledna — trditev o distanci med starorimskim in krščanskim pojmovanjem poezije, ki da je tam neangažirana, tu angažirana. Razlika gre po sredi obeh poezij in angažiranost je včasih samo navidezna: himna Evharistiji (Adoro te devote) Tomaža Akvinskega je, dasi navidez dogmatična in docela »orodje poslanstva«, dejansko zelo intimna, lirično koncentrirana struktura nastrojenja,

osebna Katulova poanta osebne Sapfine erotične pesmi pa je krik lirika v situaciji prvega triumvirata, med Cezarjevimi bitkami v Galiji in Crasovim pohodom nad Parte. Razlika med pogansko, ali kot se je svojčas izražal M. Schanz, »nacionalno« rimsko in starokrščansko latinsko poezijo, izvira v veliki meri iz različnih vzorov in formalnih, ne vsebinskih izhodišč. Poganska poezija se je zgledevala po učeni helenistični poeziji. Čeprav so jo rimski pesniki posnemali, so o njeni notranji pesniški moči pravilno sodili, da ni koncentrirana, ampak anekdotična in navzven obrnjena. To pa jim je tudi ugajalo in je rimskemu pesniškemu značaju ustrezalo: Ovid, *Amores* I 15 pravi: Kalimah bo večno slavljen po vsem svetu: dasiravno ni močan po domišljiji — po oblikovnosti je močan. Starokrščanska poezija pa je imela svoj vzor v neklasični, a vseeno grandiozni poeziji Biblije: psalmi, Jeremija in drugi preroki, pa tudi posamezni ritmični deli Novega testamenta, npr. že kar sam začetek Janezovega evangelija (1, 1—13, ritmični dokaz npr. v hrvatskem prevodu Biblije, izdaja Stvarnost, Zagreb 1968, NZ 77). Tako sta Ambrozij in Prudencij lahko črpala iz dveh virov — iz tradicije latinske pesniške besede in iz »nove« orientalske figurlike. Naj dodamo k obema velikima imenoma še Niketasa iz Remesiane (danes Bela Palanka), kot morebitnega oziroma verjetnega avtorja Te Deuma!

Avtor je ob posameznih pesnikih v uvodu tudi zelo skrbno in podrobno podal pregled dosedanjih poskusov v prevajanju rimske lirike. Od imen izstopajo Fran Bradač, Anton Sovre, Amat Škerlj, Jože Mlinarič, Josip Jurca in Jože Šmit.

Rimsko liriko je v zbirki Svetovni klasiki v opremi Janeza Bernika izdala Državna založba Slovenije. Avtor

in založba sta nam tako ob postumni izdaji Sovretove Grške lirike zaokrožila podobo klasične poezije in ustvarila delo, ki bo dolgo časa živo in vzorno.

Jože Kastelic

NEKAJ PRIPOMB K SLODNJAKOVEMU SLOVENSKEMU SLOVSTVU

V nadpovprečnem formatu in obsegu ter v opremi, ki kaže trgovski čut založnice Mladinske knjige v Ljubljani, je konec novembra 1968 izšlo dolgo napovedovano Slovensko slovstvo Antona Slodnjaka: 586 strani debela knjiga s štirimi barvnimi reprodukcijami (Trubar, Prešeren, Cankar, Župančič) in s šestnajstimi stranmi fotografij. Toda bolj ko vse drugo je važno in nas mora zanimati besedilo. Slodnjak je Slovensko slovstvo namreč napisal kot učbenik (na pobudo vodstva slovenske gimnazije v Celovcu): pač za pouk naše literarne zgodovine v (višji) srednji šoli, to se pravi za mladino od približno 15. do 20. leta starosti.

Ali njegova knjiga ustreza namenu, ki ga je imel pred očmi? Ali je taka, da se je bodo šolniki in učenci razveselili ter jo s pridom uporabljali? Kot človeku, ki malodane že četrto stoletja poučuje slovenščino v Trstu, naj mi bo dovoljeno, da po natančnem pregledu te knjige navedem nekaj kritičnih pripomb. Avtor je ob svojem predavanju 21. nov. lani v tržaškem Kulturnem domu sam dejal, da mu bo dobrodošlo sleherno mnenje o njegovi najnovejši knjigi.

Od dobrega učbenika pričakujemo določene lastnosti: da je sistematičen, pregleden, privlačen in primeren umski stopnji tistih, katerim je namenjen. Učna knjiga za literarno zgodovino mora biti podoba organskega razvoja besedne umetnosti,

ustvarjena z estetskim čutom in z razsodnostjo, kaj je pomembno, vredno poudarka in kaj ne. Pisec take knjige se ne sme ustavljati ob nebitvenem niti se šele iskati; kar zapiše, bodi kot pribito. Da je zgodovinarju poglavitno vodilo čimvečja

nepristranost in da v učbeniku ni mesta za navajanje nesvojih mnenj (oziroma za polemiko z njimi), je samo po sebi umevno.

Reči moram, da me v Slodnjakovem Slovenskem slovstvu marsikaj moti, to in ono pa tudi prijetno preseneča. Skušal bom svoje misli kolikor moč na kratko izraziti, in sicer v temle zaporedju:

- Slodnjakova metoda;
- slog in jezik;
- vrednotenje avtorjev in njihovih del;
- pomanjkanje splošnega značaja;
- snovne vrzeli oz. netočnosti;
- delež Jožeta Pogačnika.

Temu bo sledila kratka sklepna beseda o knjigi.